

natural metalinivistychni refleksyvy cognition and children who are pidtruntyam for further real understanding of their own language and its objectification.

Key words: *meta, preschool children, metamovnyy development, essential features, language system, sound, word, objectification, reflection.*

УДК 372:376.58
ББК 74.100.44

Іванна Дутка

РОБОТА З ДІТЬМИ ГРУПИ РИЗИКУ: ДО ПИТАННЯ КЛАСИФІКАЦІЇ ВІДХИЛЕНЬ У ПОВЕДІНЦІ ДОШКІЛЬНИКІВ

У статті описано основні фактори негативного впливу на дітей передшкільного віку та проаналізовано домінуючі групи відхилень у дитячій поведінці.

Ключові слова: *діти, передшкільний вік, група ризику, фактор впливу, гіперактивність, тривожність, агресивність.*

Освіта стала рушієм євроінтегрування українського суспільства. Сьогодні її рівень розвитку гідний бути частиною європейського освітнього простору.

Об'єктивним підґрунтям для вирішення означеної проблеми розглядаємо “Національну стратегію розвитку освіти в Україні на 2012-2021 роки”, в якій мовиться про освіту, як найважливіший напрям поступу державної політики України. Наша країна послуговується тим, що освіта є стратегічним ресурсом її соціально-економічного, культурного і духовного розвитку, покращення добробуту громадян, забезпечення національних інтересів, зміцнення міжнародного авторитету й формування позитивного іміджу нашої держави, створення умов для самореалізації кожної особистості [4].

Трансформувати свідомість кожної людини, а, відтак, і громадськості загалом не є легкою проблемою. Отож докладати найбільших зусиль в цьому напрямку слід із дитинства.

Чи не найскладнішим сьогодні є становище дітей, оскільки в них ще не сформовано власну систему стійких моральних переконань, ціннісних орієнтацій. Таким чином, унеможлиблюється адекватне реагування на події й факти навколишнього життя. Звідси і моделюємо завдання освітніх закладів – здійснити належну підготовку педагогів до професійного виховування, навчання та допомоги дітям задля легкого подолання ними дитячих труднощів, які трапляються у них на всіх вікових етапах. Особливо це важливо, коли йдеться про дітей групи ризику.

“Якщо дитина зазнає постійної критики, вона вчиться звинувачувати. Якщо дитина бачить ворожість, вона вчиться битись. Якщо над дитиною насміхаються, вона не буде рішучою. Якщо дитину постійно присоромлюють, вона почуватиметься винною [5]. Під дією цих та багатьох інших негативних впливів і формується такий педагогічний феномен як “дитина групи ризику”.

Виокремлювати цю категорію дітей у складі дитячої популяції почали знедавна. До неї відносять дітей із ускладненим розвитком унаслідок дії несприятливих факторів. А саме – генетичного, біологічного або соціального. Таких дітей не слід відносити до категорії хворих або дефективних, проте вони перебувають на межі між нормою і патологією. Такі дошкільники інтелектуально розвинені дещо гірше, ніж їхні однолітки. Загалом, це ускладнює їхню адаптацію до життя, формує їх більш уразливими до розбалансованих умов соціального і природного довкілля.

Чимало вчених уже докладали зусиль задля визначення різних груп факторів, які негативно впливають на дітей. Найбільш обґрунтованим розглядаємо підхід В. Летунової. Дослідниця виділяє наступні фактори, що ініціюють ризик у розвитку дітей. Розглянемо їх:

- 1) медико-біологічні (група здоров'я, спадкові причини, вроджені властивості, порушення психічного та фізичного розвитку, умови народження дитини, захворювання матері та спосіб її життя);
- 2) соціально-економічні (багатодітні та неповні сім'ї, неповнолітні батьки, безробітні сім'ї, родини з аморальним способом життя; непристосованість до життя в суспільстві);
- 3) психологічні (відчуження від соціального середовища, самонесприйняття, невротичні реакції, порушення спілкування з оточуючими, емоційна нестійкість, неуспіх у діяльності);
- 4) педагогічні (невідповідність змісту програм освітньої установи та умов виховання дітей, їх психофізіологічних особливостей, темпів психічного розвитку дітей із темпами навчання, доміанти негативних оцінок, невпевненість у діяльності, відсутність інтересу до навчання, закритість для позитивного досвіду) [3].

Проте, це лише ті фактори, які можуть спричинити певні відхилення в розвитку. Унаслідок їхнього впливу дитина перестає бути такою як усі інші її однолітки. Постає питання, а якою ж тоді буде поведінка дитини, на яку впливав той або інший фактор ризику. Це вже неодноразово розглядали учені. На підставі їхніх роздумів створено чимало класифікацій дитячих відхилень. Однак, наголосимо, що у започаткованому дослідженні не розглядатимемо ті патології, вирішення яких потребує медичного втручання. Нашому аналізу підлягатиме лише педагогічний аспект роботи з дітьми груп ризику (навіть не психологічний чи соціальний). Адже аспекти роботи психолога та соціального педагога прослідковані у чималій кількості праць (Н. Абраменко, О. Іванникова, Л. Рень, О. Товканець, якими захищено наукові дисертації), натомість педагогічний аспект роботи із такими передшкільнятами потребує спеціального дослідження.

Насамперед, звернемо увагу на класифікацію, найбільш описану в працях С. Болдарєвої [1]. У палітрі різноманітних означень дитячих відхилень учена виокремила наступні: тривожні, гіперактивні, агресивні. Також автор окремо подає аутичних дітей. Однак, у нашому аналізі вони не є проблемою дослідження. Отож, розглянемо низку наведених відхилень.

З психологічної точки зору тривожність є індивідуальною особливістю, яка виявляється в підвищеній схильності дитини почуватися занепокоєною за будь-яких життєвих ситуацій, у тому числі тих, які взагалі не можуть викликати тривожності. З педагогічної точки зору – це швидка втомлюваність, розосередженість, напруженість, неуспішне виконання певного завдання і, унаслідок цього – зниження навчальних досягнень.

Тривожні діти вирізняються надмірною стурбованістю, причому, іноді вони бояться не самої дії, а її передчуття. Зазвичай вони очікують найгіршого, почувуються безпомічними, не люблять гратись у нові ігри, розпочинати нові види діяльності. У них високі вимоги до себе, вони дуже самокритичні. Рівень самооцінки тривожних дітей низький, вони насправді думають, що є гіршими за інших у всьому. Вони чекають підтримки і схвалення дорослих.

Рівень тривожності дитини значною мірою залежить від тривожності дорослих, які її оточують: висока тривожність педагога або батьків передається дитині. Тривожність дітей може підвищуватися і тоді, коли батьки незадоволені своєю роботою, житловими умовами чи матеріальним становищем.

На думку фахівців, у дошкільному та молодшому шкільному віці тривожнішими є хлопчики, а з 12 років – дівчатка. При цьому дівчатка зазвичай хвилюються через взаємини з іншими людьми, натомість, хлопчики більше турбуються покараннями.

Наступним відхиленням у розвитку дитини є її агресивна поведінка – це одне із найпоширеніших порушень у середовищі дітей дошкільного віку, оскільки це найшвидший і найефективніший спосіб досягнення мети. Йому притаманна демонстрація переваги в силі або її застосування до іншої дитини [1, с. 14].

Як явище, агресія є мотивованою деструктивною поведінкою, що суперечить нормам і правилам існування людей у суспільстві. Вона завдає шкоди об'єктам нападу (живі та неживі), наносить фізичний та моральний ущерб людям або викликає у них психологічний дискомфорт.

Майже в кожній групі ДНЗ перебуває хоча б одна дитина із ознаками агресивної поведінки. Вона нападає на дітей, обзиває їх і б'є, відбирає і ламає іграшки, навмисно послуговується грубими виразами, одним словом, стає загрозою для всього дитячого колективу, джерелом стурбованості педагогів та батьків.

Проте агресивна дитина, як і будь-яка інша, потребує лагідного і помічного ставлення дорослих, тому що її агресія це, передовсім, віддзеркалення внутрішнього дискомфорту, невміння адекватно реагувати на події, що відбуваються навколо неї

Гіперактивність теж віднесено до складного психологічного явища. Його наслідки, передусім, впливають на педагогічний процес. Вона виявляється в імпульсивності дітей, руховій розгальмованості, неможливості зосередитись і неуважності, які відсутні за нормального розвитку [1, с. 21].

У кожній віковій категорії присутні діти, які втомлюються від сидіння на одному місці, не можуть мовчки коритися інструкціям. Вони створюють додаткові утруднення в роботі педагогів, оскільки є дуже рухливими, запальними, дратівливими й безвідповідальними. Гіперактивні діти зазвичай зачіпають і упускають різні предмети, штовхають однолітків, створюючи конфліктні ситуації. Вони часто ображаються, однак швидко забувають про свої образи.

Гіперактивні діти звертають на себе увагу з перших днів життя: погано сплять, надмірно чутливі до зовнішніх подразників (світло, шум, температура, запахи), мають підвищений м'язовий тонус. Такі діти ніколи не замислюються над наслідками своїх учинків, не звертають уваги на стан близьких людей. Вони часто егоїстичні, демонстративні й вимогливі, що призводить до постійних конфліктів і розвитку їхньої агресивності (легко йдуть на контакт, зловживаючи терплячістю оточуючих, є дуже балакучими [1, с. 24].

Сьогодні тривають дискусії на тему: це хвороба чи результат неправильного виховання. До слова, дане питання торкнулося й Міністерства освіти й науки, де відбулася творча дискусія з порушеної проблеми 13 грудня 2013 року. Її учасники зійшлися на тому, що в роботі з гіперактивною дитиною потрібно, насамперед, пам'ятати наступне: постійні окрики, зауваження, погрози покарання не поліпшують поведінку гіперактивної дитини. Для них дуже важливим є емоційний і фізичний контакт: дитину треба обійняти, приголубити, заспокоїти у важких ситуаціях – і неконтрольовані емоції та м'язова напруга почнуть спадати. Тільки внутрішньо прийнявши для себе ці знання, дорослі зможуть правильно поводитися з дитиною: не

підвищувати голос і не сварити її, не сюсюкати і не потурати, не поспішати самим і не квапити дитину, не нервувати і не дратуватися, не змінювати домовленостей і планів тощо [2].

Таким чином, на основі зазначеного доходимо до висновку про те, що педагог обов'язково повинен зважати на дітей групи ризику і поводитися з ними по-особливому. Необхідно уникати будь-яких видів робіт, які вимагають темпу, змагання під час виконання завдання, чи ставити завищені вимоги до них. У жодному разі не можна порівнювати дитину з оточуючими, оскільки це може ще більше її стривожити та роздратувати. Частіше використовувати вправи на релаксацію. Потрібно також сприяти підвищенню самооцінки дошкільника, а саме – частіше хвалити дитину, однак лише тоді, коли є за що; частіше звертатися до дитини по імені. Педагог у всі часи був прикладом для наслідування, тож у таких ситуаціях необхідно демонструвати зразок упевненої поведінки.

Безумовно, наведена класифікація не обмежує характеристику всіх видів відхилень у поведінці дітей передшкільного віку, адже не можна залишати поза увагою дітей, які вирізняються іншими особливостями. Їх також необхідно виокремлювати, описувати та узагальнювати. Робота педагога в зазначених напрямках стане предметом для подальших досліджень.

1. Болдарева С. Особливості роботи з дітьми “групи ризику”. Інформаційно-методичний посібник / С. Болдарева. – Шахтарськ, 2012. – 44 с.
2. Гіперактивні діти: особливості характеру чи нездоров'я? [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.mon.gov.ua/ua/news/26244-giperaktivni-diti-osoblivosti-harakteru-chi-nezdorovya>.
3. Летунова В.Е. “Дети группы риска” в системе работы ПМПС- Центра // Дети группы риска: Материалы международного семинара. – СПб., 1998.
4. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на 2012-2021 роки [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.mon.gov.ua/images/files/news/12/05/4455.pdf>
5. <http://dnzs.klasna.com/uk/site/psychologist.html>.

The main factors of negative effect on preschool age children are described and the dominant groups of deviations in the children's behavior are analyzed in the article.

Key words: *children, preschool age, a group of risk, personality type, deviation, factor of effect, hyperactivity, anxiety, aggressiveness.*

УДК 305:37.012“712”:[167/168]
ББК 74.100.4

Ельвира Зарединова, Горишняк А.А.

ФОРМИРОВАНИЕ ГЕНДЕРНЫХ СТЕРЕОТИПОВ В ПРОЦЕССЕ СОЦИАЛИЗАЦИИ ДЕТЕЙ

У даній статті розкривається гендерний підхід в педагогіці, аналізується сучасний стан суспільства, яке актуалізувало вивчення гендерних характеристик стосунків дітей дошкільного та молодшого шкільного віку. Здійснено аналіз дослідження останніх десятиліть, який свідчить про те, що статеворольова ідентифікація є найважливішим етапом для подальшого становлення особистості. Проаналізовано діяльність сучасної школи в аспекті вирішення проблем гендерної освіти та виховання дітей і учнівської молоді. Авторами розглядається проблема взаємовідносин представників різної статі та гендерного розвитку дитини в контексті навчання і виховання, вплив освітніх та соціальних інститутів на процес формування гендерної ідентичності та соціалізації. Розглядається співвідношення понять “біологічна стать”, “соціальна стать”,